

Asia: VN/23654/2021/

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle arkistointilaiksi ja laiksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle arkistointilaiksi ja laiksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain muuttamisesta

HE korvaa aiemmin voimassa olleen arkistolain. Arkistolain päivitykselle on tarvetta ja esitys tukee nykytilannetta ja huomioi myöhemmin voimaan tulleen tiedonhallintalain ja aiemman arkistolain yhteensovittamisen puutteita.

Laissa säädetään säilytysaikojen määrittämisen vastuista, arkistoinnista ja arkistotoimen tehtävistä. Tiedonhallintalakiin tehdään muutoksia siten, että arkistointi huomioidaan nykyistä yhteentoimivammin osana tiedon elinkaarta. Arkistointilakiin olisi hyvä saada täsmennys siitä, mitä tietoja edellytetään liitettäväksi arkistoon, jotta julkisuuslain soveltamien olisi selkeämpää. Asiaan on kiinnittänyt huomiota myös oikeuskanslerin virasto omassa lausunnossaan.

Lakiesityksessä vastuu arkistoinnista annetaan viranomaiselle. Viranomainen saa tässä yhteydessä nykytilanteeseen lisää harkintavaltaa päättää itse vastuutahosta. Voisi kuitenkin olla hyvä vielä pohtia sitä, miten viranomaisten välillä päästäisiin yhtenäisiin malleihin vastuun määrittämisen osalta (esim. osana hallintosääntöä), jotta päällekkäisyydet ja vastuut organisaatioiden sisällä olisivat selkeämpiä.

Myös yhteisten tietovarantojen arkistoinnin päätösten osalta voisi vielä vastuita tarkentaa. Epäselvää esimerkiksi on, kenellä on vastuu näiden osalta tehdä arvonmääritys ja antaa päätös arkistoitavista asiakirjoista ja tietoaineistoista ja kuka aloittaa prosessin ja missä tilanteessa?

Sosiaali- ja terveydenhuollon osalta on selvitetty Kanta-tietovarannosta tietojen siirtämistä Kansalliseen arkistotietovarantoon. Tästä on tehty Julkisen talouden suunnitelmaan varaus kehittämisrahoitukselle ja tätä kautta oletamme, että tästä ei synny hyvinvointialueille kustannuksia. Arkistointisiirron osalta kustannuksia ei ole ilmeisesti vielä selvitetty. Järkevää olisi, että arkistointia voitaisiin tehdä siten, että myös hyvinvointialueiden kustannuksia arkistoinnista voitaisiin karsia. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että monenlaisia arkistointikustannuksia jää edelleen hyvinvointialueille.

Yleisen arkistointipäätöksen osalta tulee ottaa huomioon sekä toimialakohtaiset tiedon elinkaaren mukaiset tarpeet sekä välttää tässäkin erilaisten tietoaineistojen ja asiakirjojen turhan laajaa arkistointia (seulontapäätökset ja arvonmääritys ovat oleellisessa roolissa) sekä mahdollisuuksien mukaisesti huolehtia kansallisten yhteisten tietovarantojen kautta toteutettavan arkistointitarkoituksessa tehtävän säilyttämisen tapahtuvan kustannustehokkaalla ja päällekkäisyyksiä välttävällä tavalla.

Lisäksi yleisten arkistointipäätösten osalta kirjaus ”viranomaisia laajasti edustava taho” herättää kysymyksiä erityisesti siitä, mitkä toimijat tai toimielimet käytännössä voitaisiin tulkita tämänkaltaiseksi toimijaksi eri hallinnonaloilla. Voiko tämänkaltaisena tahona toimia esimerkiksi viranomaisten yhteinen verkosto?

14§ mahdollisuus siirtää myös muiden, kuin valtion viranomaisten asiakirjoja kansalliseen arkistotietovarantoon on hyvä asia, tosin hyötyjä tästä mahdollisuudesta voi olla haastavaa ainakin sosiaali- ja terveydenhuollon puolella lyhyellä aikavälillä saada, jos samalla ei päästä eroon paikallisista järjestelmistä.

Samoin pykälässä 15§ esitetty arkistokopio tutkimuskäyttöön muun kuin valtion viranomaisen myöhemmin arkistoitavasta, mutta ilmeisimmin edelleen ensisijaisen käyttötarkoituksen mukaisesta tietoaineistosta sopimukseen perustuen on mahdollisuus. Tämä mahdollisuus kuitenkin samalla herättää kysymyksiä tiedon elinkaaren hallinnasta ja arkistokopioiden merkityksellisyydestä, jos tieto on luonteeltaan edelleen muuttuvaa. Tietosuoja ja rekisterinpitäjyyden vastuiden osalta lainsäädännössä ei varsinaisesti oteta kantaa siihen, miten tosiasiallisesti rekisterinpitäjän vastuut voidaan toteuttaa mm. arkistokopioiden osalta. Tätä tulisi vielä selkeyttää.

Sosiaali- ja terveydenhuollossa arkistokopioiden tarvetta ainakaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietolain mukaisiin aineistoihin on hankalaa nähdä tarpeellisena, koska pääsääntöisesti tutkimuskäytön ja muiden toissijaisten käyttötarkoitusten osalta sovelletaan lakia sosiaali- ja terveydenhuollon tietojen toisiokäytöstä, jonka osalta taas säilytysajat ja arkistoinnin / aineiston tuhoamisen määrittäminen on epäselvää. HE:ssä mukana oleva yleinen arkistointipäätös voisi taas osaltaan tuoda tähän toivottavaa tulkintahelpotusta toimijoille (kts. lisää Pirkanmaan hyvinvointialueen yksityiskohtaisesta lausunnosta).

HE esittää muutoksina tiedonhallintalakiin nykyisen tiedonhallintamallin tietosisällön laajentamista siten, että tiedonhallintamalli jatkossa sisältäisi tiedot myös tietoaineiston arkistoinnista tai tuhoamisesta, arkistoitavista tiedoista, arkistoinnin ja arkiston ylläpidon toimenpiteistä sekä arkistojärjestelmästä tai –paikasta. Tämä tukee tiedon elinkaaren hallinnan näkökulmaa ja lisää toivottavasti myös suunnitelmallisuutta tietoaineistojen käsittelyssä tukien tietojärjestelmäkehitystä ja hallinnollisia toimintamalleja tiedon elinkaaren eri vaiheissa.

Täysin ongelmaton tämä ei kuitenkaan ole, koska tiedonhallintamalleihin on tarpeen tehdä käsittääksemme tätä kautta nykyistä tarkempia kuvauksia (vrt. arkistonmuodostussuunnitelmat ja tiedonohjaussuunnitelmat). Teknisesti ja toiminnallisesti erityisesti tiedonhallintamallien kuvaamiseen käytettävät järjestelmät eivät välttämättä mahdollista tämänkaltaista kuvaamista. Tarvitaankin siis tarkempaa ohjeistusta siitä, miten kuvaukset tulee jatkossa tehdä.

Lainsäädäntöesitys jättäisi voimaan kumottavan arkistolain aikana tehdyt ristiriidattomat päätökset. Näiden osalta herääkin kysymys, millä toimintamallilla päätösten ristiriitaisuus ja toisaalta sitä kautta jatkossakin voimassaolo selviävät ja kenen vastuulla on selkeyttää tilannetta? Yksittäisen viranomaisen voi olla vaikeaa päätellä päätösten ristiriitaisuutta ja Kansallisarkistolle onkin varattava riittävästi resursseja viranomaisten neuvontaan tältä osin.

Menna Hanna
Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy